

MASONERIA W DOKUMENTACH STOLICY APOSTOLSKIEJ I KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1917 R., ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM DEKRETÓW KONGREGACJI DOKTRYNY WIARY (1949-1983)

Wstęp

Wolnomularstwo, popularnie nazywane Masonerią, stanowiło w historii Kościoła oraz Prawa Kanonicznego problematykę, której Stolica Apostolska poświęciła niemal sześćset dokumentów. Liczne dekrety, instrukcje, encykliki w sposób stanowczy potępiały i nadal zakazują przynależności katolików do tej Instytucji.

KPK 1917 w kan. 2335, pod karą ekskomuniki zarezerwowanej dla Stolicy Apostolskiej, potępił przynależność do sekty masońskiej oraz organizacji, które działały przeciwko Kościołowi lub władzy świeckiej². Cenzura „*laet sententiae*” po wejściu w życie KPK 1917 była bodźcem do licznych pytań skierowanych do Kongregacji Doktryny Wiary (byłego św. Officjum) przez biskupów diecezjalnych oraz osoby prywatne.

Wiele osób żywiło nadzieję na zmianę ustawodawstwa prawnego z rozpoczęciem Soboru Ekumenicznego Watykańskiego II. Nieliczne propozycje nadesłane przez biskupów do komisji centralnej spowodowały, że tematyka Wolnomularstwa nie była rozpatrywana w trakcie Soboru. Jedynie sporadyczne wystąpienia biskupa meksykańskiego miały na celu zmianę ustawodawstwa oraz kar KPK 1917. Zaraz po Soborze Watykańskim II rozpoczęto nieoficjalny dialog z przedstawicielami Masonerii. W latach 1974-1980 zainicjowano prowadzone na wysokim szczeblu rozmowy pomiędzy Konferencją Episkopatu Niemiec oraz przedstawicielami Masonerii, w czasie których przeanalizowano rytuały trzech stopni uniwersalnych dla Wolnomularzy (Czeladnik, Towarzysz oraz Mistrz). Rezultatem

sześcioletniej pracy stała się Deklaracja, iż równoczesna przynależność do Masonerii i Kościoła Katolickiego jest niemożliwa.

Rewizja KPK 1917 rozpoczęta po Soborze Ekumenicznym Watykańskim II, dialog Konferencji Episkopatu Niemiec oraz List zarezerwowany Kongregacji Doktryny Wiary w sprawie Masonerii, rozesłany do Przewodniczących Episkopatów różnych krajów, który stał się listem publicznym, zmusił Kongregację do zastosowania wykładni autentycznej kan. 2335, na którą oczekiwano sześćdziesiąt cztery lata od wejścia w życie KPK 1917. Schematy nowego KPK nie wspominały o Masonerii, jak to czynił kan. 2335, dlatego w dniach od 20 do 29 października 1981 r. Papieska Komisja do Spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego poświęciła tematyce „*Quinta quaestio specialis*³: *De re assumptione can. 2335 vigentis C.I.C. in quo nomen dantes sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur, excommunicatione latae sententiae Sedi Apostolicae reservata puniuntur*”.

I. Źródła kan. 2335 KPK 1917

Liczne źródła odnoszące się bezpośrednio bądź pośrednio do kan. 2335 KPK 1917, można podzielić na trzy kategorie:

1. Dokumenty poprzedzające wejście w życie KPK 1917⁴;
2. KPK 1917 oraz liczne komentarze kodeksowe⁵;
3. Dokumenty Stolicy Apostolskiej ze szczególnym uwzględnieniem Dekretów Kongregacji Doktryny Wiary wydanych w latach 1949 - 1983⁶, Schematów nowego KPK 1983 oraz Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji Prawa Kanonicznego⁷.

Dwie pierwsze kategorie źródeł zostały szeroko opracowane z punktu widzenia historycznego⁸ oraz doktrynalnego⁹, natomiast trzecia nie została opracowana w sposób porównawczy z teologią, filozofią oraz prawem kanonicznym.

Analiza dekretów Kongregacji Doktryny Wiary oraz wyników cennej dyskusji Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji Prawa Kanonicznego z 1981 r. pomaga w zrozumieniu ewolucji kan. 2335, który ostatecznie został umieszczony w kan. 1374 KPK 1983.

II. Dokumenty Kongregacji Doktryny Wiary

1. *Confirmantur normae Codicis Iuris Canonici circa sectae massonicae et ipsarum fautores*¹⁰

Prefekt Kongregacji św. Officjum kard. F. Selvaggiani 20 kwietnia 1949 r. złożył deklarację, w której ustosunkował się wobec licznych pogłosek, że „pewne odłamy Masonerii nie tylko pozwoliłyby swoim adeptom na wolne praktykowanie zasad religii katolickiej, lecz pogłębiałyby wierność tym zasadom”.

W deklaracji kardynał zakomunikował, że „nie zaszło nic, co pozwoliłoby na zmianę w tej materii decyzji Stolicy Apostolskiej i dlatego obowiązują wobec jakiegokolwiek frakcji Masonerii dyspozycje Prawa Kanonicznego”.

2. Normae canonicae circa eos, qui sectis massonicis adhaerent, immutatae manent¹¹

Kard. F. Šeper, prefekt Kongregacji Doktryny Wiary w odpowiedzi na pytanie skierowane do tego dykasterium 17 kwietnia 1973 r. przez jednego z biskupów, względem udzielenia wytycznych odnośnie do osób wstępujących w szeregi Masonerii, udzielił krótkiej informacji: „odnośnie do meritum sprawy dotychczas nic nie uległo zmianie w ustawodawstwie regulującym powyższą materię”.

3. De catholicis qui nomen dant associationibus massonicis

Kard. Franjo Šeper, prefekt Kongregacji Doktryny Wiary oraz J. Hamer, sekretarz, 18 lipca 1974 wystosowali List „*Complures episcopi, ad praesides conferentiarum episcopalium de catholicis qui nomen dant associationibus massonicis*” mający na celu zrozumienie oraz interpretację kan. 2335¹².

Liczne listy biskupów kierowane do Kongregacji Doktryny Wiary z zapytaniem odnośnie do interpretacji kan. 2335 KPK 1917, który pod karą ekskomuniki zakazywał katolikom zapisywania się do stowarzyszeń masońskich lub innych tego pokroju wpłynęły na wydanie deklaracji. Przed wydaniem deklaracji Stolica Apostolska rozesłała list zarezerwowany do przewodniczących licznych episkopatów szczególnie zainteresowanych tym problemem, aby móc lepiej poznać naturę i działalność tych stowarzyszeń oraz opinię biskupów.

Rozbieżność odpowiedzi była wyrazem zróżnicowanych poglądów w wielu krajach, co nie pozwoliło Stolicy Apostolskiej na zmianę obowiązujących norm ogólnych, stąd ich aktualność aż do wejścia w życie nowego Prawa Kanonicznego przygotowanego przez odpowiednią Papieską Komisję do Spraw Reformy Kodeksu.

Zostały przypomniane normy o ścisłej interpretacji norm karnych.

Punktem centralnym Listu jest stwierdzenie, że z pewnością można nauczać i stosować opinie tych autorów, którzy uważają, że kan. 2335 odnosi się jedynie do tych katolików, którzy zapisują się do stowarzyszeń faktycznie działających przeciw Kościołowi: „Proinde tuto doceri et applicari potest opinio eorum auctorum qui tenent praedictum canonem 2335 respicere eos tantum catholicos qui nomen dant associationibus quae revera contra Ecclesias machinantur”¹³.

W każdym przypadku występuje zakaz zapisywania się do stowarzyszeń masońskich klerykom, zakonnikom oraz członkom instytucji świeckich.

4. *Nonnullae dantur interpretationes normarum de inscriptione christifidelium in sectis massonicis*

Kongregacja Doktryny Wiary 26 lutego 1975 wystosowała deklarację *Nonnullae dantur interpretationes normarum de inscriptione christifidelium in sectis massonicis*¹⁴ do prezydenta Konferencji Episkopatu Brazylii, który zażądał od Kongregacji wyjaśnień odnośnie do zapisywania się wiernych do sekt masońskich¹⁵.

Cenna Deklaracja proponuje w punkcie pierwszym, aby zainteresowane stowarzyszenia wydały publiczne oświadczenie, w którym zadeklarują, że nie zamierzają walczyć z Kościołem. Z pewnością deklaracja nie będzie obiektywna i wystarczająca, jak również nie można jej oczekiwać. Wydaje się jednak, że można zaufać tym katolikom, zapisanym od wielu lat do Masonerii, którzy spontanicznie proszą o przystępowanie do Sakramentów (co wcześniej było im z tego powodu zabronione); wierni ci deklarowali „*onerata ipsorum conscientia*”, że stowarzyszenie, do którego są zapisani nie wymaga od nich żadnych kompromisów sprzecznych z ich prawym sumieniem chrześcijańskim. W tej sytuacji niestosowne byłoby wydawanie przez biskupów publicznych deklaracji o jakimkolwiek stowarzyszeniu.

W punkcie drugim deklaracja odnosi się bezpośrednio do kan. 2335, a w szczególności do zdania „*machinari contra Ecclesias*”. W sposób ogólny można powiedzieć, że dotyczy „*delicta*” przeciw doktrynie, osobom lub instytucjom kościelnym. Należy podkreślić, że odnosi się to do stowarzyszenia jako takiego, a nie do poszczególnych członków wziętych pojedynczo”.

5. Deklaracja Konferencji Biskupów Niemiec odnośnie do przynależności katolików do Masonerii (Würzburg, 28 kwietnia 1980 r.).

Dla pełniejszego zrozumienia kan. 2335 KPK 1917 nieodzowne są *Akty i dokumenty* posiedzenia Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji KPK 1917, które miało miejsce w dniach od 20 do 29 października 1981 r., ze szczególnym uwzględnieniem „*Quinta quaestio specialis poświęconej: De reassumptione can. 2335 vigentis C.I.C. in quo nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesias vel legitimas civiles potestates machinantur, excommunicatione latae sententiae Sedi Apostolicae reservata puniuntur*”¹⁶.

Konferencja Biskupów Niemiec po sześciu latach dialogu z masonami oraz wnikliwej analizie Rytuałów pierwszych trzech stopni - uniwersalnych dla Masonerii - jak również relacji pomiędzy Kościołem a Wolnomularstwem doszła do wniosku, że ponownie należy umieścić kan. 2335 w nowym KPK.

Konferencja Biskupów Niemiec przekazała wypracowane wnioski Ojcu Świętemu, Sekretariatowi Stanu, Komisji do spraw Rewizji Prawa Kanonicznego oraz innym Dykasteriom Kurii Rzymskiej żądając natychmiast, aby nowy KPK w sposób wyraźny potępił sektę masońską zachowując ekskomunikę „*latae sententiae*,” zarezerwowaną dla Stolicy Apostolskiej wobec masonów.

Jak wynika z prac Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji KPK jedynie pięciu ekspertów poparło propozycję¹⁷.

Podstawą i fundamentem tej propozycji jest Dokument Konferencji Biskupów Niemiec, z którego wynika niezgodność pomiędzy sektą masońską a Kościołem Katolickim, ponieważ w praktyce Wolnomularstwo neguje liczne dogmaty Kościoła Katolickiego i - jak wynika z rytów i rytuałów - działa przeciw Kościołowi.

Eksperti jednak uważają, że nie należy umieszczać kan. 2335. Jako motyw podają ustalone zasady do spraw rewizji KPK zatwierdzone przez Synod Biskupów w 1967 r., a następnie przez Ojca Świętego Pawła VI, wg których kary „*laet sententiae*” „powinny być zredukowane do nielicznych przypadków za najcięższe przestępstwa”¹⁸.

Trudnością jest sam fakt przestępstwa oraz natura kary „*laet sententiae*”, która wymaga całkowitej pewności prawnej w postępowaniu przestępczym, ponieważ przestępca jest sędzią samego siebie i musi wiedzieć czy popadł w karę, czy nie. Sama przynależność do sekty masońskiej jest różnorodna i ciężko jest ustalić działalność wywrotową przeciw Kościołowi, która jest zasadniczym elementem przestępstwa.

Należy podkreślić, że schemat kan. 1326 KPK został włączony na prośbę Kongregacji Doktryny Wiary. W czasie konsultacji Schematu: „*Disciplina delle sanzioni ossia delle pene nella Chiesa Latina*” z 1973 r., Kongregacja Doktryny Wiary odnośnie do kan. 52-54 zaproponowała: „Wydaje się słuszne, by oprócz przestępstw wymienionych w tym kanonie dołączono następujące zdanie: „Kto się zapisuje do stowarzyszeń działających przeciwko Kościołowi (por. kan. 2335)”. W ogólnym sformułowaniu tego kanonu w sposób wyraźny nie zostałaby włączona sekta masońska, jak również nie zostałaby pominięta. Kanon byłby aplikowany wobec sekty masońskiej, jeżeli ona sama lub jakiś jej odłam lub ryt działałby przeciwko dobru Kościoła. Inne wskazania można wprowadzić w prawie partykularnym wg różnych uwarunkowań miejsc lub stowarzyszeń”¹⁹.

Biorąc pod uwagę autorytet tych, którzy nadesłali uwagi oraz problematykę materii, kwestia została poddana posiedzeniu plenarnemu i żądano odpowiedzi na pytanie czy: „ponownie należy umieścić kan. 2335 KPK 1917, w którym osoby zapisujące się do sekty masońskiej lub innych stowarzyszeń tego samego rodzaju, które działają „przeciwko Kościołowi lub prawej władzy świeckiej” powinny być ukarane ekskomuniką „*laet sententiae*”, czy wystarczy kan. 1326 Schematu”.

5.1. Uwagi Konferencji Biskupów Niemiec o zachowanie kan. 2335 w nowym KPK

Konferencja Biskupów Niemiec zwróciła się do Papieskiej Komisji do spraw Rewizji KPK o zachowanie kan. 2335 w nowym KPK.

Wnikliwa i dogłębna analiza w latach 1974 - 1980 w Niemczech w formie oficjalnego dialogu pomiędzy Kościołem Katolickim a Masonerią wykazała, że równoczesna przynależność katolika do Masonerii poważnie narusza fundament bycia chrześcijaninem.

Ten wniosek nie odnosi się jedynie do Masonerii niemieckiej, lecz do wszystkich jej form na świecie. Nie istnieje żadna wspólnota pod nazwą „Masoneria”, która byłaby zgodna z nauką Kościoła Katolickiego.

Ogólny zakaz przynależności katolika do stowarzyszeń działających przeciw Kościołowi wydaje się być niewystarczający w nowym Kodeksie. Ten ogólny zakaz zawarty w prawie Bożym byłby niewystarczający dla wiernych. Kościół ma obowiązek precyzyjnego wskazania wiernym, gdzie ukryte są niebezpieczeństwa wobec wiary. Dlatego należy wskazać po imieniu takie stowarzyszenia.

Jeżeli kan. 2335 nie zostanie włączony do nowego KPK, późniejsze umieszczenie go będzie nastroczać poważne trudności.

5.2. Kościół katolicki a Masoneria

Konferencja Biskupów Niemiec 28 lutego 1980 r. uznała za sprzeczną równoczesną przynależność do Kościoła i Masonerii. W tym samym czasie biskupi zdecydowali, aby poprosić Stolicę Apostolską o zachowanie w nowym KPK kan. 2335 (ekskomunika dla osób należących do Masonerii).

Podano istotne racje i motywy, ażeby zachować kanon 2335 w nowym KPK:

1) Często mówi się o „Masonerii przychyłnej, neutralnej i przeciwnej Kościołowi”. Ten podział jest bardzo niebezpieczny, ponieważ można uważać, że jedynie przynależność do loży „przeciwnej” Kościołowi jest niedozwolona dla katolików. Konferencja Biskupów Niemiec prowadziła dialog z Masonerią „przychylną” Kościołowi katolickiemu i stwierdzono, że również względem niej napotkano na przeszkody nie do przezwyciężenia.

Jeżeli to się odnosi do formy Masonerii „przychyłnej”, co należy powiedzieć o innych formach? Nie ma innego kraju za wyjątkiem Wielkiej Brytanii czy Stanów Zjednoczonych, w którym Masoneria jest tak „przychylna” Kościołowi jak ta w Niemczech. Dlaczego decyzja Episkopatu Niemiec powinna odnosić się do innych form Masonerii? Istota Masonerii jest zawsze taka sama niezależnie od ewentualnego postępowania lub sposobu bycia poszczególnych masonów, którzy osobiście mogą być przychylni Kościołowi.

2) Wiadomo jest, że inne Konferencje Biskupów wyraziły się w kierunku przeciwnym udzielając pozwoleń i deklarując np.: „kto należy do Loży, która nie działa przeciwko Kościołowi nie popada w ekskomunikę”. Należy zwrócić uwagę, że:

a) Te Konferencje Biskupów nie mogły przeanalizować dogłębnie problemu i prawdopodobnie nie miały możliwości poznania autentycznych faktów i dokumentów jak również nie miały w rękach rytuałów używanych przez Masonerię.

b) Wyrażenia „nie działają przeciwko Kościołowi” nie należy rozumieć jedynie w znaczeniu, że nie prowadzą bezpośredniej i otwartej walki, lecz należy wziąć pod uwagę działalność „podziemną” i minującą, wynikającą z rytuałów masonskich, które były udostępnione, przestudiowane w czasie dialogu.

c) Praktycznie decyzje Konferencji Biskupów zostały zinterpretowane jako zezwalające katolikom na przynależność do Masonerii. W ten sposób powstają sporne kwestie, jak np. katolik w Holandii może być masonem i przystępować do Sakramentów, gdy w Niemczech jest to zakazane. Większym problemem jest kwestia osób podróżujących. Sami masoni zwrócili uwagę na tę nierówność w liście wystosowanym do Ojca Świętego przez Szefa Komisji masonskiej, która prowadziła

rozmowy z komisją Episkopatu Niemiec i wskazuje na konieczność tych samych norm dla całego Kościoła. Z tych powodów Konferencja Episkopatu proponuje zachowanie kan. 2335.

d) W czasie rozmów Masonerii niemieckiej z Komisją Episkopatu przekazano jedynie rytuały trzech pierwszych stopni. Prośba o możliwość wglądu rytuałów innych stopni została odrzucona. Na pytanie o wyjaśnienia czy informacje odnośnie do rytuałów Komisja Episkopatu otrzymała kategorię negatywną. Tajemnica odnośnie do tych rytuałów nie może być ujawniona. W tym miejscu należy zaznaczyć, że kategorię "nie" zostało wypowiedziane w czasie, w którym masoni byli przekonani, że Episkopat wyrazi przychylną decyzję. Sami masoni pragnęli, aby wyrażono zgodę na przynależność katolików do Masonerii jedynie dla trzech pierwszych stopni.

Dla pełniejszego poznania natury i celów Masonerii byłoby bardzo pożyteczne przeanalizowanie rytuałów wszystkich stopni; studium trzech pierwszych stopni jest wystarczające do wyrażenia opinii o niemożności przynależenia katolika do Wolnomularstwa.

3) Konferencje Biskupów będą miały trudności, jeżeli się im pozostawi zadanie przeanalizowania i rozwiązania problemu przynależności wiernych do Masonerii. Można sobie wyobrazić, na jakie presje będą narażeni biskupi ze strony osób wpływowych, ze względu na ich władzę lub pozycję społeczną, czy też ze strony opinii publicznej, na której kształtowanie wpływ mają masoni. Ustawa o charakterze ogólnym wyzwoliłaby biskupów z bardzo trudnej sytuacji.

4) Wypadałoby, aby potępienie Masonerii w kanonie było jasne. Nie wystarczy powiedzieć, że zawsze jest aktualna zasada, że zakazana jest *ex iure divino*, przynależność do stowarzyszeń, które działają przeciwko Kościołowi. Dla większości wiernych niemożliwe jest wyrobienie sobie prawego osądu odnośnie do tego argumentu. Obowiązkiem Kościoła jest wskazywanie wiernym, gdzie tkwią niebezpieczeństwa dla ich wiary i życia chrześcijańskiego.

5) Brak wyraźnego potępienia Masonerii w nowym KPK stworzyłoby w przyszłości sytuację pełną poważnych i niemożliwych do rozwiązania problemów. Dopóki obowiązuje kan. 2335, łatwo jest go zachować, natomiast ponowne wprowadzenie po ewentualnej abrogacji byłoby prawie niemożliwe.

5.3. Konferencja Biskupów Niemiec odnośnie do stosunków pomiędzy Kościołem Katolickim a Masonerią w Niemczech.

Pomiędzy Kościołem Katolickim a Masonerią w Niemczech w latach 1974-1980 miał miejsce oficjalny dialog na zlecenie Konferencji Episkopatu Niemiec i Wielkiej Łoży Zjednoczonej Niemiec („Vereinigte Großlogen von Deutschland”).

Konferencja Episkopatu Niemiec dała swoim przedstawicielom następujące zadania:

- określenie czy w Masonerii niemieckiej miały miejsce istotne zmiany;
- przeanalizowanie ewentualnej zgodności przynależności do Kościoła Katolickiego i do Masonerii;

- edukacja społeczeństwa poprzez środki masowego przekazu w przypadku pozytywnej odpowiedzi na wymienione punkty.

5.3.1. Metoda

Dla uniknięcia subiektywnych ocen problemu należało przeanalizować istotę Masonerii. Obiektywna istota manifestuje się w oficjalnych rytuałach, które zostały dokładnie przeanalizowane w latach 1974-1980. Udostępniono jedynie rytuały trzech pierwszych stopni, pomimo, że spotkania nie ograniczały się jedynie do rytuałów.

5.3.2. Niezmieniona pozycja Masonerii

Masoneria nie zmieniła własnej, podstawowej postawy awersji do Kościoła Katolickiego.

5.3.3. Rezultaty spotkań

Masoneria nie zmieniła się w swojej istocie. Przynależność do niej podważa podstawy istnienia chrześcijańskiego. Sprzeczna jest równoczesna przynależność do Kościoła Katolickiego i Masonerii.

5.4. Motywy niezgodności

5.4.1. Ideologia masonów

Uniwersalna ideologia masonerii nie jest stała. Relatywizm należy do podstawowych przekonań masonów. Jako źródło obiektywnie uznane *Internationale Freimaurer Lexikon* odpowiada na wiele pytań: „Masoneria może być jedyną instytucją, która zdołała utrzymać swoją ideologię i praktykę w większej mierze wolną od dogmatów. Masoneria może być rozumiana jako ruch mający na celu zjednoczenie ludzi skierowanych ku relatywizmowi w celu promocji ideałów humanitarnych”²⁰.

5.4.2. Masońskie pojęcie prawdy

Zaprzeczana jest przez masonów obiektywna możliwość poznania prawdy. W czasie rozmów wskazano na tę cechę charakterystyczną Masonerii.

Relatywizm każdej prawdy stanowi podstawę dla Masonerii. Mason odrzuca wiarę w jakikolwiek dogmat i nie toleruje żadnego dogmatu w swojej Loży²¹.

To przekonanie powoduje odrzucenie wszystkich pozycji dogmatycznych, i jak to wyraża *Internationales Freimaurer Lexikon*: „Wszystkie instytucje o podstawie dogmatycznej, wśród których wybija się Kościół Katolicki praktykują nacisk na sumienie”²².

5.4.3. Masońskie pojęcie religii

Masońskie pojęcie religii jest relatywistyczne.

5.4.4. Masońskie pojęcie Boga

Centrale miejsce w rytuałach zajmuje pojęcie „Wielki Architekt świata”. Pomimo bardzo szerokiego otwarcia na wszystkie religie, jest to pojęcie deistyczne. W konsekwencji nie można obiektywnie poznać Boga. Każdy człowiek może kreować swoje pojęcie Boga, zarówno chrześcijanin jak i muzułmanin, wyznawca konfucjusza czy animista lub przedstawiciel jakiegokolwiek innej religii. „Architekt świata” nie jest dla masonów istotą w znaczeniu Boga osobowego.

5.5.5. Masońskie pojęcie Boga i Objawienia

Masońskie pojęcie Boga nie pozwala na myślenie o Objawieniu się Boga tak, jak interpretują to wszyscy chrześcijanie. Ponadto stwierdzenie, że chrześcijaństwo pochodzi od pierwotnej religii astralnej Babilończyków czy Sumerów całkowicie przeciwstawia się wierze w Objawienie (por. Rytuał II, 47).

6. De catholicis qui nomen dant associationibus massonicis

W nawiązaniu do wspomnianego Listu zarezerwowanego, napisanego przez Kongregację Doktryny Wiary 19 lipca 1974 r. do niektórych konferencji biskupów, odnośnie do interpretacji kan. 2335 KPK, który zabrania katolikom pod karą ekskomuniki zapisywania się do stowarzyszeń masońskich lub podobnych, Kongregacja Doktryny Wiary wystosowała 17 lutego 1981 r. deklarację mającą na celu sprostowanie poruszonej kwestii²³.

Wspomniany List stał się powszechnie znanym, co spowodowało błędne i tendencyjne interpretacje, dlatego Kongregacja bez przesądzania ewentualnych dyspozycji nowego Kodeksu potwierdza i precyzuje:

„1) quod attinet ad quaestionem de qua agitur, nullo modo mutata est disciplina canonica, quae proinde totam vim suam retinet;

2) consequenter neque excommunicatio neque ceterae praevisae poenae abrogatae sunt;

3) quae in memorata epistula spectant ad interpretationem canonis, de quo agitur, accipienda sunt, sicut in propositis erat S. Congregationis, solummodo tamquam appellatio ad principia generalia de interpretatione legum poenaliu pro solutione casuum singularum personarum, qui subici possunt iudicio ordinarii loci. Mens autem S. Congregationis non erat, ut demanderetur conferentiis episcopalibus

facultas publice proferendi iudicium indolis generalis circa naturam associationum massonicarum quod secumferat derogationes normis praedictis”²⁴.

1. Nie została zmieniona w żadnym przypadku aktualna dyscyplina kanoniczna, która ma moc;
2. Nie została abrogowana ekskomunika ani inne kary przewidziane;
3. Odnośnie do wspomnianego listu w kwestii dotyczącej interpretacji kanonu należy go rozumieć zgodnie z intencjami Kongregacji, odsyłając jedynie do zasad generalnych interpretacji norm karnych. Poszczególne przypadki mogły być rozwiązane przez ordynariuszy. Kongregacja nie zamierzała przekazać Konferencjom Biskupów możliwości publicznego wypowiedzania się o charakterze generalnym odnośnie do natury stowarzyszeń masońskich, co zakładałoby derogację (uchylenie) od wskazanych norm.

7. Sprawa beatyfikacji Jana Marii Gallot’a.

Kongregacja do Spraw Świętych 20 września 1981 zajęła oficjalną pozycję w sprawie beatyfikacji Jana M. Gallot’a (1747-1794), gdy na łamach gazet ukazała się wiadomość, że poprzez beatyfikację Jana M. Gallot’a, wikarego w Trinita i kapelana sióstr Benedyktynek z Laval, należącego do grupy męczenników tego miasta, którzy ponieśli śmierć 21 stycznia 1794 r., beatyfikowanych 19 czerwca 1955 r. Kościół wyniósł na ołtarze księdza należącego do Masonerii²⁵.

Z akt skompletowanych w trakcie długich poszukiwań przed beatyfikacją Sługi Bożego nic nie wskazywało na to, że Gallot należał do Masonerii.

Wiadomości zebrane przez sędziego z Laval, następnie proboszcza parafii Trójcy Św. kanonika Isidoro Boullier zostały opublikowane w Laval w 1841 (*Memoires ecclésiastiques concernant la ville de Laval et ses environs, diocese du Mans, pendant la revolution de 1789 à 1802*). Nic nie wynikało z najnowszych poszukiwań archiwalnych przeprowadzonych przez Francesco Gasnier, profesora historii i geografii w Laval, którego *Mémoire* z 1918 r. zostały opublikowane w oficjalnej *Positio super introductione causae et super martyrio*, (Sectio hist. n. 44, Typis polyglottis vaticanis, ss. 115-139).

Beatyfikując kapłana Gallot’a Kościół uznał w nim męczennika za wiarę, który od 1791 r. nie złożył przysięgi konstytucyjnej i dlatego musiał zrezygnować z obowiązków wikariusza żyjąc w ubóstwie. W grudniu 1792 r. był internowany do „Patience” i jedynie dlatego, że został uznany za „tres inferme” nie został deportowany. Wyzwolony przez Vendeani ponownie został aresztowany. Został skazany na gilotynę 21 stycznia 1794 r., ponieważ zadeklarował pozostanie na „zawsze katolikiem”.

Zakładając, że Gallot przed rewolucją francuską należał do „Union di Laval”, która wg *Dictionnaire de la franc-maçonnerie et des francs-maçons* (Editions Pierre Belfond, Paris, s.a., § 265) określana jest jako loża masońska, nie byłoby ani logiczne,

ani poprawne stwierdzenie, że beatyfikując Gallot'a Kościół w sposób ewidentny uważa za słuszną przynależność do wspomnianej Unione osoby kościelnej.

Przed rewolucją liczne loże powstały w celu korporacyjnym i posiadały cechy charakterystyczne dla Masonerii XIX w. Zakładając, że loża z Laval była masońska w znaczeniu potępionej przez Kościół, oraz że Gallot do niej przynależał - co należałoby udowodnić - śmiercią męczeńską obmyłby tę jak również inne winy, aby się stać bohaterem wiary wyznanej aż do przelania krwi.

8. Declaratio de associationibus massonicis

Dnia 26 listopada 1983 r., dzień wcześniej przed wejściem w życie KPK 1983, Kongregacja Doktryny Wiary wydała Deklarację *Quaesitum est: de associationibus massonicis* odnośnie do stowarzyszeń masońskich²⁶.

Reforma kan. 2335 KPK 1917, który karał ekskomuniką osoby należące do Masonerii, stała się powodem licznych pytań kierowanych do Kongregacji w sprawie pozycji Kościoła wobec Wolnomularstwa. KPK 1983 nie wymienia Masonerii w sposób wyraźny, jak to czynił KPK 1917 w wyniku wnikliwej dyskusji jaka miała miejsce w 1981 r. odnośnie do kan. 2335. KPK 1983 nowym sformułowaniem kan. 1374 obejmuje również inne stowarzyszenia działające przeciw Kościołowi: „Kto zapisuje się do stowarzyszenia działającego w jakikolwiek sposób przeciw Kościołowi, powinien być ukarany sprawiedliwą karą; kto zaś popiera tego rodzaju stowarzyszenie lub nim kieruje, powinien być ukarany interdyktem”.

W centralnej części Deklaracji nadal zostaje podkreślona „niezmienna negatywna ocena Kościoła o wolnomularskich zrzeszeniach, ponieważ ich zasady zawsze były uważane za nie do pogodzenia z nauką Kościoła i dlatego też przystąpienie do nich pozostaje nadal zabronione. Wierni, którzy należą do wolnomularskich zrzeszeń, znajdują się w stanie ciężkiego grzechu i nie mogą przyjmować Komunii św”.

W końcowej części deklaracji Kongregacja zarezerwowała sobie osąd odnośnie do natury stowarzyszeń masońskich, dlatego władze lokalne nie mogą dokonywać zmian od postanowień. Ojciec Święty Jan Paweł II w czasie audiencji udzielonej kardynałowi prefektowi zatwierdził i nakazał opublikowanie deklaracji.

Zakończenie

Dokumenty Stolicy Apostolskiej, KPK 1917 oraz liczne Dekrety i Deklaracje nadal podkreślają „niezmienną negatywną ocenę Kościoła o wolnomularskich zrzeszeniach, ponieważ ich zasady zawsze były uważane za nie do pogodzenia z nauką Kościoła i dlatego też przystąpienie do nich pozostaje nadal zabronione. Wierni, którzy należą do wolnomularskich zrzeszeń, znajdują się w stanie ciężkiego grzechu i nie mogą przyjmować Komunii św.”

Summary

Freemasonry in Vatican's Documents and in the Canon Law with detailed account of Decrees from Congregation on Doctrines of Faith (1949-1983)

Based on selected documents, the author analyzes the position of the Catholic church in reference to freemasonry. In the conclusion, he writes that the documents of the Vatican, the Canon Law from 1917 and numerous Decrees and Declarations still underline the „unchanged, negative position of the Catholic church to freemasonic associations, since their principles can never be accepted by the teachings of the Church and, therefore, joining such association is still prohibited. Faithful, who belong to freemasonic associations are in a state of mortal sin and cannot receive Holy Eucharist.”

¹ o. Zbigniew Suchecki jest wykładowcą prawa kanonicznego na Uniwersytecie Laterańskim i w Kolegium św. Bonawentury w Rzymie.

² Kan. 2335 - "Nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur, contrahunt ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam".

³ Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, *Acta et documenta Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Recognoscendo: Congregatio Plenaria: Diebus 20-29 octobris 1981 habita*, Città del Vaticano 1991, ss. 150-168; 308-335; 349-352.

⁴ Benedictus XIV, Const. *Providas*, w: P. De Lambertinis, *Bullarium*, Romae 1751, t. 3, ss. 283-286; Clemens XII, Const. *In eminenti*, w: *Bullarium: Diplomatum et Privilegiarum Sanctorum Romanorum Pontificum*, Romae 1738, t. 24, ss. 366-367; Gregorio XVI, Ep. Encyc. *Mirari vos*, w: *Bullarii Romani Continuatio*, Romae 1832, t. 19, ss. 129-133; Leo XII, Const. *Quo graviora*, w: *Bullarii Romani Continuatio*, Romae 1825, vol. 8, ss. 327-338; Leo XIII, Litt. *Ad Episcopos Italiae; qui excitantur ad viriliter agendum adversus sectam massonum*, ASS 25(1892-93), ss. 274-277; Leo XIII, Ep. Encyc. *Quod sectam Massonum: Humanum Genus*, ASS 16(1883-1884), ss. 417-433; por. *La Civiltà Cattolica*, (1884-II), ss. 257-291; Leo XIII, Litt. *Ad Episcopos Italiae; qui excitantur ad viriliter agendum adversus sectam massonum*, ASS 25(1892-93), ss. 274-277; X. Ochoa, *Leges ecclesiae: post codicem iuris canonici editae*, Romae 1967-1987, vol. 1-6; Pius VII, Const. *Ecclesiam a Jesu Christo*, w: *Bullarii Romani Continuatio*, Romae 1821, vol. 7, pars 2, ss. 2180-2183; Pius VIII, Ep. Encyc. *Traditi*, w: *Bullarii Romani Continuatio*, Romae 1829, t. 9, ss. 23-27; Pius IX, Ep. Encyc. *Qui pluribus*, w: *Pii IX Pontificis Maximi Acta*, Romae 1954, t. 1, ss. 6-7; Pius IX, Alloc. *Multiplices inter*, w: ASS 1(1865), ss. 193-196; Pius IX, Const., *Apostolicae Sedis*, w: ASS 5(1869), ss. 287-312; S.C.S. Officii., Resp. *De sepultura ecclesiastica concedenda iis, qui nomen dederant sectae massonicae*, w: ASS 26(1840), s. 641; S.C.S.R.U. Inquisitionis, Decr. *Circa occultas sectas*, w: ASS 1(1865), ss. 290-294; S.C.S.R.U. Inquisitionis, Instr. *De secta massonum*, w: ASS 17(1884), ss. 43-47.

⁵ G. Michiels, *De delictis et poenis: Commentarius libri V Codicis Iuris Canonici*, vol. 1, *De delictis: Canones 2195-2213*, Paris-Tournai-Romae-New York 1961; tenże, *De delictis et poenis: Commentarius libri V Codicis Iuris Canonici*, vol. 2, *De poenis in genere: Canones 2214-2240*, Paris-Tournai-Romae-New York 1961; tenże, *De delictis et poenis: Commentarius libri V Codicis Iuris Canonici*, vol. 3, *De delictis: Canones 2141-2313*, Paris-Tournai-Romae-New York 1961; K. Mörsdorf, *Zum Problem der Exkommunikation. Bemerkungen zum Schema Documenti quo disciplina sanctorum seu poenarum in Ecclesia latina denuo ordinatur*, w: *Archiv für katholisches Kirchenrecht*, 143(1974), ss. 64-68; M. Myrcha, *Ekskomunika*, w: *Polonia Sacra*, 9(1957), s. 185; 10 (1956-I), s. 81; 10(1956), s. 15; *Prawo*

Kanoniczne, I (1956-I-II), s. 29; tenże, *Interdykt*, w *Prawo Kanoniczne*, 2 (1959-I-II), ss. 73-298; tenże, *Prawo karne: Komentarz do piątej księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2, Kara, Warszawa 1960; tenże, *Suspensa*, w: *Prawo Kanoniczne*, 9(1966), s. 255; 10(1967), s. 89; 10(1967), s. 171; 11(1968), s. 155; 12(1969), s. 161; G. Pellegrini, *Ius ecclesiae poenale: de delictis*, t. I, Napoli 1962; tenże, *Ius ecclesiae poenale: de poenis in genere*, t. 2, Napoli 1965; F. Roberti, *De delictis et poenis*, t. I, Romae 1938; I. Teodori, *Secta Massonica*, w *Apollinaris*, 41(1931), ss. 579-584; P. Tocanel, *S. Congr. pro Doctrina Fidei, Declaratio de iis qui nomen dant sectis Massonicis* w: "Apollinaris" 54(1981), s. 35; A. Borrás, *Les Sanctions dans L'Église*, Paris 1990; A. Borrás, *L'excommunication dans le nouveau code de droit canonique. Essai de définition*, Paris 1987; tenże, *Appartenance à l'Église, communion ecclésiastique et excommunication*, w *Nouvelle revue theologique*, 110(1988), ss. 801-824; A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996; L. Chiappetta, *Il codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, t. 1-2, Napoli 1988; V. De Paolis, *Le sanzioni nella Chiesa, w: Il diritto nel mistero della Chiesa*, (pr. zbior.), Roma 1992, t. 3, ss. 431-540; G. Ghirlanda, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Frascati 1990; T.J. Green, *Commento sub cc. 1311-1399*, w: *The code of canon law: A text and commentary*, (pod redakcją J.A. Coriden, T.J. Green, D.E. Heintschel), London 1985; J. Hollwek, *Votum, Codex Iuris Canonici: Liber Quartus De Delictis et poenis: pars III. De Delictis in Specie et Relativis Poenis, tit. XIX-XXIII*, Romae 1909, w: L. Musselli, *Il contributo di Josph Hollwek alla codificazione del Diritto Penale Canonico*, w: M. Vismara Missiroli, L. Musselli, *Il processo di codificazione del Diritto penale Canonico*, Padova 1983, ss. 215-216; J. Krukowski, F. Lempa, *Sankcje w Kościele*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, (pr. zbior.), Lublin 1987, t. 4, ss. 113-282; F. Lempa, *Część Szczegółowa*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.: Księga VI. Sankcje w Kościele*, (pr. zbior.), Lublin 1987, t. 4; F. López-Illana, *Ecclesia unum et plura: Riflessione teologica canonica sull'autonomia delle Chiese locali*, Città del Vaticano 1991; A. Marzoa, *Los delictos y las penas canonicas*, w: *Manual de derecho canonico*, Pamplona 1988, ss. 677-717; A. Marzoa, *Commento sub c. 1374*, w: *Comentario exegético al código de derecho canónico*, (pod redakcją A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocana), t. IV/1, Pamplona 1996; L. Musselli, *1917-1983: per un raffronto tra le due codificazioni del diritto penale canonico*, w: *Monitor Ecclesiasticus*, 114(1989), ss. 29-34; tenże, *Il contributo di Josph Hollwek alla codificazione del Diritto Penale Canonico*, w: M. Vismara Missiroli, L. Musselli, *Il processo di codificazione del Diritto penale Canonico*, Padova 1983, ss. 109-273.

⁶ S.C. S. Officii, Decl. *Confirmantur normae Codicis Iuris Canonici circa sectae massonicae et ipsarum fautores* z 20 IV 1949, w: X. Ochoa, *Leges Ecclesiae: post Codicem Iuris Canonici editae*, Romae 1969, t. 2, nr 2044, col. 2595-2596; Konferencja Episkopatu Włoch, *Nota in vista delle consultazioni popolari*, (13 III 1958), Rzym 1958, Archiwum CEI, w *Enchiridion della Conferenza Episcopale Italiana: decreti, dichiarazioni documenti pastorali per la Chiesa Italiana*, t. 1, nr 130; S.C. pro Doctrina Fidei, Resp. (Kwiecień-maj 1973), *Normae canonicae circa eos, qui sectis massonicis adhaerent, immutatae manent*, w: X. Ochoa, *Leges Ecclesiae: post Codicem Iuris Canonici editae*, Romae 1980, t. 5, n. 4205, col. 6606-6607; por. *Rivista diocesana milanese*, 61(1973), s. 377; S.C. pro Doctrina Fidei, Litt. *Complures episcopi, ad praesides conferentiarum episcopaliū de catholicis qui nomen dant associationibus massonicis*, Prot. 272/44, (18 VII 1974), *Notiziario CEI* 1974, 191; EV 5/563; S.C. pro Doctrina Fidei, Decl. (26 Feb. 1975), *Nonnullae dantur interpretationes normarum de inscriptione christifidelium in sectis massonicis*, w: X. Ochoa, *Leges Ecclesiae: post Codicem Iuris Canonici editae*, Romae 1980, t. 5, nr 4360, kol. 6991; Konferencja Episkopatu Niemiec, Decl. *Dichiarazione circa l'appartenenza di cattolici alla Massoneria* (Würzburg, 28 IV 1980), tekst w j. niemieckim znajduje się w *Amtsblatt des Erzbistums Köln*, I VI 1980, ss. 102-111; S.C. pro Doctrina Fidei, Decl. *Declaratio de canonica disciplina quae sub poena excommunicationis vetat ne catholici nomen dent sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus*, (17 II 1981), w: AAS 73(1981), ss. 240-241; S.C. for Causes of Saints, Statement *There has appeared on the beatification of Giovanni Maria Gallot, a priest who is considered a members of masonry*, "L'Osservatore Romano", ed. in english (28 IX 1981), ss. 1-2; S.C. pro Doctrina Fidei, Decl. *Quaesitum est: de associationibus massonicis*, (26 XI 1983), w: AAS 76(1984), s. 300; *Riflessioni ad un anno dalla dichiarazione della Congregazione per la Dottrina della Fede. Inconciliabilità tra fede cristiana e Massoneria*, "L'Osservatore Romano" z 23 II

1985, s. 1; *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando: series I (Antepreparatoria)*, appendix vol. II, pars I, Romae 1961, ss. 228-229, 794; *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, Roma 1971, vol. I, pars IV, ss. 340-341; Romae 1973, vol. II, pars V, ss. 617-618; Roma 1974, vol. III, pars II, s. 586; vol. III, pars III, s. 19.

⁷ D.J. Andrés, *Leges Ecclesiae post codicem iuris canonici editae*, Romae 1994, vol. 7; Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex iuris canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico actus*, Città del Vaticano 1989; Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Communicationes* 1(1969), ss. 35-56, 77, 79-85; 2(1970), ss. 99-107; 194-195; 5(1973), ss. 195-196; 6(1974), ss. 33-35; 40-41; 7(1975), ss. 93-97; 8(1976), ss. 166-183; 9(1977), s. 80; 147-174; 213; 304-322; 11(1979), ss. 9-10; 12(1980), ss. 189-199; 14(1982), s. 137; 150; 15(1983), s. 160; 16(1984), ss. 38-51; 17(1985), ss. 245-250; 21(1989), s.253; 22(1990), ss. 15-16; 118; 23(1991), s. 49; 224; Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Recognoscendo, *Schema legis Ecclesiae fundamentalis. Textus emendatus*, Città del Vaticano 1971; tamże, *Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia latina denuo ordinatur (reservatum)*, Città del Vaticano 1973; tamże, *Schema canonum de modo procedendi pro tutela iurium seu de processibus*, Città del Vaticano 1976; tamże, *Schemata canonum novi codicis iuris canonici*, Romae 1977; tamże, *Codex iuris canonici schemata patribus commissionis reservatum*, Città del Vaticano 1980; tamże, *Relatio complectens synthesim animadversionum ab em. mis atque exc. mis patribus commissionis ad novissimum schema codicis iuris canonici exhibiturum, cum responsionibus a secretaria et consultoribus datis*, Città del Vaticano 1981; tamże, *Codex iuris canonici. Schema novissimum iuxta patrum commissionis emendatum atque summo pontifici praesentatum*, Città del Vaticano 1982; Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, *Acta et documenta Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Recognoscendo: Congregatio Plenaria: Diebus 20-29 octobris 1981 habita*, Città del Vaticano 1991, ss. 150-168; 308-335; 349-352; *Prima Romana Synodus. 1960*, Città del Vaticano 1960, nr 247.

⁸ *La liberazione d'Italia nell'opera della Massoneria*, (pod redakcją A.A. Mola), Foggia 1990; *La Massoneria Oggi: Atti del corso estivo della Università Complutense di Madrid La Massoneria hoy*, (pod redakcją J. Ferrer Benimelli A.A. Mola), Foggia 1991; P. Agnelli Bicudo, *La Massoneria e la Chiesa*, w: *La Massoneria Oggi: Atti del corso estivo della Università Complutense di Madrid La Massoneria hoy*, (pod redakcją J. Ferrer Benimelli A.A. Mola), Foggia 1991, ss. 128-134; *Anderson's Constitutions - Constitutions d'Anderson 1723*, (pod redakcją D. Ligou), Paris 1990; R. Appel, H. Vorgrimler, *Kirche und Freimaurerei in Dialog*, Frankfurt/M 1975; K. Baresch, *Katholische Kirche und Freimaurerei*, Wien 1983; K. Bencheirit, C. Louart, *La Franc-Maçonnerie au Féminin*, Paris 1994; I. Biagianti, *Massoneria e socialismo nell'età giolittiana: il caso di Giovanni Merloni*, w *La liberazione d'Italia nell'opera della Massoneria*, (pod redakcją A.A. Mola), Foggia 1990; P. Burnat, Ch. De Villeneuve, *Les Francs-Maçons des années Mitterrand*, Paris 1994; Camera dei Deputati Senato della Repubblica, IX Legislatura, *Commissione parlamentare d'inchiesta sulla Loggia Massonica P2: allegati alla relazione*, Serie II: *Documentazione raccolta dalla Commissione*, vol. 4, *Altre forme massoniche coperte*, t. 1, Roma 1984; t. 2, Roma 1985; G. Cantoni, *La massoneria nei documenti del Magistero della Chiesa cattolica*, w: *Massoneria cattolici e cultura: Atti del convegno organizzato da Alleanza Cattolica*, (pr. zbior.), Lecce 1993, ss. 27-52; tenże, *La massoneria nei documenti del Magistero della Chiesa cattolica*, w: *Massoneria e religioni*, (pod redakcją M. Introvigne), Torino 1994, ss. 133-182; L. Chajjn, *Polskie Wolnomularstwo: 1920-1938*, Warszawa 1984; A. Comba, *Valdesi e Massoneria tra fine Ottocento e primo Novecento*, w: *La liberazione d'Italia nell'opera della Massoneria*, (pod redakcją A.A. Mola), Foggia 1990, ss. 167-196; F. Corona, *Massoneria e Politica in Italia (1892-1908)*, Roma-Bari 1985; E. Decleva, *Anticlericalismo e lotta politica nell'età giolittiana: "L'esempio della Francia" e i partiti popolari (1901-1904)*, w: "Nuova Rivista Storica", 52(1968), nr 3-4; tenże, *Anticlericalismo e lotta politica nell'età giolittiana: L'estrema sinistra e la formazione dei blocchi popolari (1905-1909)*, w: "Nuova Rivista Storica", 52(1968), nr 5-6; V.L. De Poncins, *Freemasonry and the Vatican: a struggle for recognition*, London 1968; G. Di Bernardo, *Filosofia della Massoneria: L'immagine massonica dell'uomo*, Venezia 1989; M. Dierickx, *Freimaurerei, die große Unbekannte*, Hamburg 1970; F. Giantulli, *L'essenza della massoneria italiana: il naturalismo*, Firenze 1973; L. Hass, *Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII i XIX*

wieku, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1982; tenże, *Ambicje, rachuby, rzeczywistość: Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej: 1905-1928*, Warszawa 1984; tenże, *Masoneria Polska XX wieku: losy, loże, ludzie*, Warszawa 1993; tenże, *Masoneria Polska XX wieku: losy, loże, ludzie*, Warszawa 1996; M. Heindel, *Fra massoneria e Cattolicesimo: le lontane origini*, Pisa 1990; J. Hortal, *Maçonaria e Igreja: conciliáveis ou inconciliáveis?*, San Paolo 1993; M. Introvigne, *La massoneria: origini, problemi, prospettive*, w: *Massoneria cattolici e cultura: Atti del convegno organizzato da Alleanza Cattolica*, (pr. zbior.), Lecce 1993, ss. 7-25; tenże, *Che cos'è la massoneria: il problema delle origini e le origini del problema, w: Massoneria e religioni*, (pod redakcją M. Introvigne), Torino 1994, ss. 13-62; Istituto di studi e ricerche Leonida Casali, *Massoni a Bologna*, Imola 1989; Ch. Jacq, *La massoneria, storia e iniziazione*, Milano 1978; D. Knoop, G.P. Jones, *The Genesis of Freemasonry. An account of the riese and development of Freemasonry in its operative, accepted and early speculative phases*, Manchester 1947; J. Lawrence, *Freemasonry - a religion?*, Eastbourne 1992; J. Lecler, *Histoire de la tolérance au siècle de la Réforme*, vol. 2, Paris 1955; E. Lennhoff, O. Posner, *Internationales Freimaurer Lexicon*, Monaco 1980; A. Mellor, *Nos Frères séparés. Les Francs-Maçons*, Paris 1961; A. Mellor, *I nostri fratelli separati. I Liberi Muratori*, Milano 1963; tenże, *Logen, Rituale, Hochgrade*, Vienna 1968; tenże, *Dictionnaire de la Franc-Maçonnerie et des Francs Maçons*, Paris 1989; A.A. Mola, *Storia della Massoneria italiana dalle origini ai nostri giorni*, Milano 1992; F. Molinari, *La Massoneria: cattedrale laica della fratemità*, Brescia 1989; tenże, *La Massoneria nei documenti pontifici dell'Ottocento*, w: *La liberazione d'Italia nell'opera della Massoneria*, (pod redakcją A.A. Mola), Foggia 1990, ss. 207-227; *Riflessioni ad un anno dalla dichiarazione della Congregazione per la Dottrina della Fede. Inconciliabilità tra fede cristiana e Massoneria*, "L'Osservatore Romano" z 23 II 1985, s. 1; P. Naudon, *La Franc-Maçonnerie*, Paris 1984; L. Néfontaine, *Evolution de la législation canonique vis-à-vis de la franc-maçonnerie*, w: "Esprit et Vie" 5(1984), ss. 74-79; tenże, *Église et Francmaçonnerie*, Paris 1990; E. Pavesi, *Intervento decisivo su Chiesa cattolica e massoneria*, "Cristianità" 14(1986), ss. 6-8; A. Sebastiani, *La Luce Massonica: L'Essenza della Libera Muratoria*, vol. 1-5, Roma 1992-1993; L. Sessa, *La questione dei Landmarks*, Foggia 1985; E. Sgromo, *Riflessi massonici nella politica internazionale*, w: *Massoneria cattolici e cultura: Atti del convegno organizzato da Alleanza Cattolica*, (pr. zbior.), Lecce 1993, ss. 53-65; E. Simoni, *Bibliografia della Massoneria in Italia*, Foggia 1992; D. Stevenson, *The Origins of Freemasonry: Scotland's Century 1590-1710*, Cambridge 1988; *The Constitutions of free-masons, containing the history, charges, regulations, etc., of that most ancient and right worshipful fraternity (Le Costituzioni dei liberi muratori, contenenti la storia, i doveri, i regolamenti ecc., di quella più antica e molto venerabile fratellanza)*, London 1723; L. Troisi, *La Massoneria: Profilo storico-cronologico*, Foggia 1990.

⁹ *Massoneria cattolici e cultura: Atti del convegno organizzato da Alleanza Cattolica*, (pr. zbior.), Lecce 1993; *Massoneria e religioni*, (pod redakcją M. Introvigne), Torino 1994; *A bliźniego swego...: Materiały z sympozjum "Św. Maksymilian Maria Kolbe - Żydzi - masoni"*, (pod redakcją S.C. Napiórkowski), Lublin 1997; G. Caprile, *I Documenti pontifici intorno alla Massoneria*, "La Civiltà Cattolica" 108(1958), ss. 167-176; tenże, *I Documenti pontifici intorno alla Massoneria*, "La Civiltà Cattolica" 108(1958), ss. 504-517; tenże, *Chiesa e Massoneria oggi*, w: "La Civiltà Cattolica" 115(1964-II), ss. 145-151; tenże, *Cattolici e Massoneria: un'importante dichiarazione sulla scomunica*, w: "La Civiltà Cattolica" 125(1974), ss. 159-162; tenże, *Ancora sull'appartenenza alla Massoneria*, w: "La Civiltà Cattolica" 136(1985), s. 582; F. Cordova, *Massoneria e politica in Italia 1892-1908*, Bari 1985; M. Cordovani, *La Chiesa e la Massoneria*, "L'Osservatore Romano" z 19 III 1950, s. 1; G. Cottier, *Regards catholiques sur la Franc-Maçonnerie (I): l'histoire de difficiles rapports*, w: *Atheism and dialogue. Athéisme et Dialogue. Ateísmo y Diálogo*, Segretariato per i non credenti, 22(1987), nr 2, ss. 101-119; tenże, *Regards catholiques sur la Franc-Maçonnerie (II): Après Vatican II, ouverture possible?* tamże, 22(1987), nr 3, ss. 197-221; *Documentazioni: Il Grande Oriente di Francia contro la Chiesa Cattolica*, "L'Osservatore Romano" z 10 IX 1952, s. 3; R.F. Esposito, *La massoneria e l'Italia: dal 1800 ai nostri giorni*, Roma 1956; tenże, *Le buone opere dei laicisti, degli anticlericali e dei frammassoni*, Roma 1970, ss. 263-276; tenże, *La riconciliazione tra la Chiesa e la Massoneria: Cronaca di alcuni avvenimenti e incontri*, (wstęp V. Miano, G. Gamberini, G. Caprile), Ravenna 1979; tenże, *Pio IX. La Chiesa in conflitto col mondo. La S. Sede, la Massoneria e il radicalismo settario*, Roma 1979; tenże, *Le*

grandi concordanze tra Chiesa e Massoneria, Firenze 1987; tenże, *Il p. Hermann Gruber SJ (1851-1930): E' l'inizio del disgelo cattolico - massonico: documenti inediti dell'archivio provinciale dei Gesuiti di Colonia*, w: *Palestra del Clero*, 1989, ss. 471-500; tenże, *Ecumenismo e dialogo Chiesa-Mondo nell'insegnamento di d. Giacomo Alberione (1884-1971)*, w: *Palestra del Clero*, 1989, ss. 331-358; tenże, *Santi e massoni al servizio dell'uomo: vite parallele*, Foggia 1992; J.A. Ferrer Benimeli, *Bibliografía de la masonería. Introducción histórica-crítica*, Madrid 19782; tenże, *Masonería, Iglesia e Ilustración*, vol. 4, Madrid 1982-19862; tenże, *Masonería española contemporánea. Siglo XXI*, vol. 2, Madrid 19872; tenże, *Gli studi storici sulla Massoneria in Europa*, w: *La Massoneria Oggi: Atti del corso estivo della Università Complutense di Madrid La Massonería hoy*, (pod redakcją J. Ferrer Benimelli A.A. Mola), Foggia 1991, ss. 135-150; J.A. Ferrer Benimeli, G. Caprile, *Massoneria e Chiesa cattolica ieri, oggi, domani*, Roma 1982; C. Francovich, *Storia della Massoneria in Italia. Dalle origini alla Rivoluzione Francese*, Firenze 1989; G. Gamberini, *Attualità della Massoneria: Contenti gli operai?*, Ravenna 1978; J. Stimpfle, *La Chiesa cattolica e la massoneria. La commissione per il dialogo ha chiarito la decisiva questione*, w: "Quaderni di Cristianità" 2(1986-IV), ss. 45-67; tenże, *Dall'indagine dei vescovi tedeschi (1974-1980) al documento vaticano del 1983*, w: *Massoneria e religioni*, (pod redakcją M. Introvigne), Torino 1994, ss. 162-182; Z. Suhecki, *La cremazione dei cadaveri nel Diritto Canonico*, Roma 1990; tenże, *La Massoneria e le sanzioni della Chiesa*, w: *Liber amicorum mons. Biffi: scritti in onore di mons. Franco Biffi*, (pr. zbior.), Città del Vaticano 1994, ss. 157-209; tenże, *La cremazione nella legislazione della Chiesa*, "Apollinaris" 66(1993), ss. 653-727; tenże, *Zagadnienie kremacji w rozwoju historycznym*, "Prawo Kanoniczne" 36(1993), nr 1-2, ss. 145-159; tenże, *La cremazione nel Diritto Canonico Civile*, Roma 1995; tenże, *La Massoneria nelle disposizioni del "Codex" del 1918 e del 1983*, Città del Vaticano 1997; K. Tuszyński, *Wolnomyślicielstwo i masoneria jako historyczny kontekst apostołstwa św. Maksymiliana Kolbego*, w: *A bliźniego swego...: Materiały z sympozjum "Św. Maksymilian Maria Kolbe - Żydzi - masoni"*, (pod redakcją S.C. Napiórkowski), Lublin 1997; Z. Żimowski, *Kościół a masoneria*, w: tamże, ss. 135-146; A. Zwoliński, *Wokół Masonerii*, Kraków 1993.

¹⁰ S.C. S. Officii, Decl. *Confirmantur normae Codicis Iuris Canonici circa sectae massonicae et ipsarum fautores* z 20 IV 1949, w: X. Ochoa, *Leges Ecclesiae: post Codicem Iuris Canonici editae*, Romae 1969, t. 2, nr 2044, col. 2595-2596.

¹¹ S.C. pro Doctrina Fidei, Resp. (kwiecień-maj 1973), *Normae canonicae circa eos, qui sectis massonicis adhaerent, immutatae manent*, w: X. Ochoa, *Leges Ecclesiae: post Codicem Iuris Canonici editae*, Romae 1980, t. 5, nr 4205, col. 6606-6607; por. "Rivista diocesana milanese" 61(1973), s. 377.

¹² "Eminentissime Domine,

Complures Episcopi ab hac Sacra Congregatione quaesiverunt de pondere et interpretatione Canonis 2335 C.I.C. qui sub poena excommunicationis vetat catholicis nomen dare associationibus massonicis aliisque eiusdem generis.

Decursu longioris examinis huius quaestionis Sancta Sedes Conferentias Episcopales quarum res particulari modo interest pluries consuluit, ut istarum associationum naturam et navitatem hodiernam necnon Episcoporum mentem melius cognosceret.

Magna tamen divergentia responsonum quae rationem reddit diversarum situationum in unaquaque natione non sinit S. Sedem mutare legislationem generalem hucusque vigentem quae igitur in vigore manet usquedum nova lex canonica a competenti Pontificia Commissione Codici iuris canonici recognoscendo publici iuris fiat.

In considerandis autem casibus particularibus prae oculis tenendum est legem poenalem strictae subesse interpretationi. Proinde tuto doceri et applicari potest opinio eorum auctorum qui tenent praedictum canonem 2335 respicere eos tantum catholicos qui nomen dant associationibus quae revera contra Ecclesiam machinantur.

Manet tamen in quocumque casu prohibitio pro clericis religiosis necnon membris Institutorum saecularium nomen dandi quibuscumque associationibus massonicis.

Quae dum tecum communico, sensus profundae aestimationis meae Tibi pando atque remaneo Tibi addictissimus in Domino. Franciscus Card. Šeper, *praefectus*, J. Hamer, *secretis*, Romae, 18 Iulii 1974". S.C. pro Doctrina Fidei, Litt. *Complures episcopi*, ad praesides conferentiarum episcopalium de catholicis

qui nomen dant associationibus massonicis, Prot. 272/44, (18 Iul. 1974), *Notiziario CEI* 1974, 191; AAS 73(1981), ss. 240-241; EV 5/563.

¹³ Tamże.

¹⁴ S.C. pro Doctrina Fidei, Decl. (26 II 1975), *Nonnullae dantur interpretationes normarum de inscriptione christifidelium in sectis massonicis*, w: X. Ochoa, *Leges Ecclesiae: post Codicem Iuris Canonici editae*, Romae 1980, t. 5, nr 4360, col. 6991.

¹⁵ "Excelência, Em data de 4 janeiro passado, Vossa Excelência, na qualidade de Presidente da Conferência Episcopal do Brasil, solicitou algumas esclarecimentos acerca de carta que, datada de 19 de julho de 1974, a Sagrada Congregação da Doutrina da Fé endereçou a diversos Presidentes de Conferências Episcopais a respeito da maçonaria.

Quanto a isso, o supracitado Sagrado Dicasterio, sob o Prot. n. 272/44, de 26 de fevereiro passado, pede que comunique a Vossa Excelência o que segue:

Ao item 1); Seria talvez desejável (mas certamente não de se esperar) uma declaração pública por parte da associação em questão, na qual se dissesse que não entre nos intentos dela combater a Igreja; parece, entretanto, que se possa dar fé àqueles católicos que, inscritos há anos na maçonaria, solicitam espontaneamente serem admitidos aos sacramentos (o que lhes era antes negado por esse motivo), declarando, 'onerata ipsorum conscientia' que a associação na qual estão inscritos não tem mais exigido deles compromissos contrários a sua reta consciência cristã. Não parece, por outro lado, conveniente que os Bispos façam, ao menos na atual situação dos fatos, publicamente declarações sobre esta ou aquela associação.

Ao item 2): Da frase 'machinari contra Ecclesiam' se pode dizer, de modo geral, que se deva referir a 'delicta' contra a doutrina, as pessoas ou as instituições eclesásticas; note-se que isso diz respeito à associação como tal e não a cada membro tomado singularmente".

¹⁶ Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, *Acta et documenta Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Recognoscendo: Congregatio Plenaria: Diebus 20-29 octobris 1981 habita*, Città del Vaticano 1991, ss. 150-168; 308-335; 349-352.

¹⁷ Por. *Communicationes* 16(1984), ss. 48-49.

¹⁸ Por. *Communicationes* 1(1969), s. 85.

¹⁹ Por. Uwagi Kongregacji Doktryny Wiary, 17.

²⁰ E. Lennhoff, O. Posner, *Internationales Freimaurer Lexikon*, Wiedeń 1975, col. 1300.

²¹ Por. Th. Vogel w KNA dd. 11-2-1960, s. 6.

²² E. Lennhoff, O. Posner, *Internationales Freimaurer Lexikon*, col. 374.

²³ S.C. pro Doctrina Fidei, Decl. de canonica disciplina quae sub poena excommunicationis vetat ne catholici nomen dent sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus z 17 II 1981, w: AAS 73(1981), ss. 240-241.

²⁴ Tamże.

²⁵ S.C. for Causes of Saints, Statement *There has appeared* on the beatification of Giovanni Maria Gallot, a priest who is considered a members of masonry, "L'Osservatore Romano", ed. in english (28 IX 1981), ss. 1-2.

²⁶ S.C. pro Doctrina Fidei, Decl. *Quaesitum est: de associationibus massonicis* z 26 XI 1983, w: AAS 76(1984), s. 300; *Apollinaris* 57(1984), s. 38; "L'Osservatore Romano" z 27 XI 1983, s. 2; EV, 9/553.